

ES kaip pasaulinė veikėja: Demokratijos ir žmogaus teisių sklaida

Įvadas

Remdamasi savo esminėmis vertybėmis – **žmogaus orumu, laisve, demokratija, lygybe, teisinės valstybės principais ir pagarba žmogaus teisėms** – Europos Sąjunga siekia plėsti šių principų taikymą už savo ribų. ES siekia, kad žmonės visame pasaulyje turėtų galimybę gyventi demokratinėse visuomenėse, kuriose gerbiamos ir ginamos jų teisės.

ES valstybės narės yra įsipareigojusios skatinti **aktyvų pilietiškumą ir demokratinį dalyvavimą**, bendradarbiaudamos su pasauliniais partneriais. Tokiu būdu Sąjunga stiprina **įtraukų valdymą, stiprina pilietinę visuomenę ir skatina pagrindinių laisvių apsaugą**.

ES veikla užsienyje – nuo **diplomatinių iniciatyvų iki finansinės paramos demokratinams virsmams** – daro didelę įtaką aktyviam pilietiškumui tiek Sąjungos viduje, tiek už jos ribų. Tokiu būdu žmonės **skatinami dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose ir prisidėti prie politikos formavimo, grindžiamo demokratinėmis vertybėmis**. Kurdama aplinką, kurioje klesti žmogaus teisės ir demokratija, Europos Sąjunga padeda formuoti visuomenes, kuriose **piliečiai yra informuoti, įsitraukę ir įgalinti kurti savo ateitį**.

Pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai

- ◆ **Demokratija** – tai politinė sistema, kurioje valdžia priklauso žmonėms, dažniausiai per jų išrinktus atstovus. Demokratija grindžiama sąžiningų rinkimų, pilietinių laisvių ir teisės viršenybės principais.
- ◆ **Žmogaus teisės** – tai pagrindinės teisės ir laisvės, priklausančios kiekvienam asmeniui nepriklausomai nuo jo tautybės, etninės kilmės, lyties, orientacijos ar religijos. Jos apima teisę į gyvybę, saviraiškos laisvę, apsaugą nuo smurto bei diskriminacijos.

- ◆ **Diplomatiniai santykiai** – tai oficialūs valstybių ar tarptautinių organizacijų ryšiai, kurių tikslas – skatinti bendradarbiavimą, spręsti konfliktus ir siekti bendrų interesų. Diplomatinė veikla apima derybas, dialogą ir susitarimų ar sutarčių sudarymą.

Europos Sąjunga siekia daryti įtaką pasauliniams pilietiniams procesams, skatinti demokratines vertybes, taiką ir žmogaus teisių apsaugą, derindama diplomatiją, paramos programas, prekybinius santykius ir tarptautinį bendradarbiavimą:

- ◆ **Metinėje ES ataskaitoje apie žmogaus teises ir demokratiją pasaulyje** fiksuojama, kaip Sąjunga nuosekliai siekia pasaulinio žmogaus teisių pripažinimo ir laikymosi – remia pilietinės visuomenės organizacijas ir ragina valstybes atsiskaityti už žmogaus teisių pažeidimus.
- ◆ Per **Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę (EIDHR)**, ES finansuoja projektus, kurie skatina politinį dalyvavimą, saviraiškos laisvę ir lygybę visame pasaulyje, taip įgyvendindama platesnę strategiją – stiprinti piliečių ir pilietinės visuomenės galias.

Realūs pavyzdžiai

- ◆ **Europos Sąjungos veiksmų planas žmogaus teisių ir demokratijos srityje (2020–2024 m.)** buvo pratęstas iki 2027 m., dar kartą patvirtinant ES įsipareigojimą skatinti žmogaus teises ir demokratinį valdymą pasauliniu mastu. Šiame plane nustatyti strateginiai prioritetai – žmogaus teisių gynėjų apsauga, parama demokratiniams virsmams ir įtraukiojo valdymo stiprinimas.
- ◆ Per **Europos kaimynystės politiką** bei **ES plėtros procesą** įvairios šalys Rytų Europoje ir Vakarų Balkanuose yra skatinamos įgyvendinti demokratines reformas bei stiprinti žmogaus teisių apsaugą, siekdamos narystės Europos Sąjungoje.
- ◆ Arabų pavasario kontekste ES rėmė demokratinius judėjimus Šiaurės Afrikoje ir Artimuosiuose Rytuose, teikdama finansinę paramą

demokratiniais virsmams Tunise ir Egipte bei stiprindama institucijas ir žmogaus teisių apsaugos mechanizmus (EEAS, 2021).

- ◆ Per **EUPOL COPPS** misiją (Europos Sąjungos policijos misija Palestinos policijos ir teisinės valstybės rėmimui) ES teikia techninę pagalbą ir mokymus, siekdama stiprinti demokratinį valdymą ir teisės viršenybę, ypač konfliktinėse teritorijose, tokiose kaip Palestina.

Duomenys ir statistika

- ◆ 2021–2027 m. programoje „**NDICI – Globali Europa**“, kuri yra pagrindinė Europos Sąjungos tarptautinio bendradarbiavimo finansinė priemonė, numatyta **11,5 mlrd. eurų skirti valdymo ir taikos stiprinimui**. Ši parama apima demokratių institucijų stiprinimą, žmogaus teisių gynėjų bei pilietinių organizacijų rėmimą (ECDPM, 2023).
- ◆ Tarp pasaulio **penkių stipriausių demokratijų** pirmauja ES valstybės narės Suomija, Švedija ir Danija, o Europos Sąjungos finansinė ir **diplomatinė pagalba prisidėjo** prie demokratijos rodiklių gerėjimo tokiose šalyse kaip Tunisas, Sakartvelas ir Moldova, kur ES aktyviai dalyvauja politinių reformų procesuose (EIU, 2023).
- ◆ Remiantis 2023 m. EEAS ataskaita „Europos Sąjunga kaip pasaulinė veikėja“:

145 ES diplomatių atstovų visame pasaulyje.

200 Rinkimų stebėjimo misijos (EOM) nuo 2000 m. daugiau nei 75 šalyse, siekiant **remti rinkimų reformas ir didinti visuomenės pasitikėjimą demokratiniais procesais**.

6600 Žmogaus teisių gynėjai 2022 m. gavo ES paramą.

70.2 Milijardai investuoti į **vystymosi pagalbą**, todėl ES yra didžiausia pagalbos teikėja pasaulyje, viršijanti visų kitų šalių pagalbos sumą kartu sudėjus.

1.7 Milijardai skirti **milijonams žmonių teikti skubią pagalbą maistu, būstu, švietimu ir sveikatos priežiūra daugiau nei 110 šalių**, todėl ES tapo didžiausia humanitarinės pagalbos teikėja pasaulyje.

7.9 Milijardai investuoti į pasaulinį saugumą ir gynybą per Europos taikos priemonę (EPF), siekiant **remti sąjungininkus, užkirsti kelią konfliktams, kurti taiką ir stiprinti tarptautinį saugumą**.

Iššūkiai ir diskusijos

- ◆ **Prieštaravimai Europos Sąjungos santykiuose su autoritariniais režimais** – tokiais kaip Kinija, Saudo Arabija ar Rusija – **kelia klausimų, ar ekonominiai bei geopolitiniai interesai kartais neužgožia ES įsipareigojimų demokratijai ir žmogaus teisėms** (Bojinović Fenko & Brsakoska Bazerkoska, 2024).
- ◆ Tuo pat metu kai kuriose valstybėse narėse **stiprėjantis nacionalizmas ir populizmas** kelia abejonių dėl ES gebėjimo skatinti demokratiją už Europos ribų, kai pačioje Sąjungoje juntami politiniai iššūkiai (EEAS, 2024).
- ◆ Tokiuose regionuose kaip Saharos į pietus esanti Afrika, **politinis nestabilumas, ekonominiai sunkumai ir vietos pasipriešinimas** dažnai mažina ES politikos veiksmingumą (Europos Komisija, 2023).
- ◆ 2023 m. duomenimis, apie **30,6 % pasaulio gyventojų gyvena šalyse, kuriose pilietinės erdvės yra „uždaros“** – tai padidėjimas nuo 26 % 2018 m. (ECDPM, 2023).

Šie apribojimai pabrėžia, kokia svarbi yra ES parama pilietinei visuomenei, socialinio teisingumo iniciatyvoms, socioekonominiai pagalbai ir demokratinėms institucijoms tiek Sąjungos viduje, tiek už jos ribų. Taip pat išryškėja jaunimo įsitraukimo svarba – jų aktyvus dalyvavimas yra būtinas, kad šie procesai išliktų gyvybingi ir veiksmingi ateityje.

Papildoma literatūra ir šaltiniai

- ✦ Bojinović Fenko, A. & Brsakoska Bazerkoska, J. (2024). *The EU as a Global Actor: The Significance of Changes in the World Order From 2004 to 2024 as Regards EU Actorness*. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*, 28(2), 7–26. <https://journalse.com/pliki/pw/2-2024-Bojinovic.pdf>
- ✦ Council of Europe & European Commission. (2023). *Youth Political Participation – Youth Knowledge #29*. https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261623/YKB+29_130123_Youth+political+participation_ENG.pdf/457d9888-5c21-87fa-cc45-ee0191edbbbba?t=1701791020211
- ✦ De Búrca, G. (2011). *The Road Not Taken: The EU as a Global Human Rights Actor*. *American Journal of International Law*, Vol 105. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1705690
- ✦ ECDPM. (2024). *A savvier approach for meaner times: The EU's external promotion of democracy*. <https://ecdpm.org/work/savvier-approach-meaner-times-eus-external-promotion-democracy>
- ✦ All different all equal. (2023). *EDUCATION PACK All Different–All Equal – Resources and activities for education and action with young people against racism and discrimination*. <https://rm.coe.int/adae-education-pack-silver-edition-updated-2023/1680b2272b>
- ✦ IDEA. (2021). *The Role of the European Union in Democracy Building*. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/the-role-of-the-european-union-in-democracy-building/eu-democracy-building-discussion-paper-8.pdf>
- ✦ Landman, T. & Larizza, M. (2010). *EU Policy Discourse: Democracy, Governance, and Human Rights*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance - IDEA. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/the-role-of-the-european-union-in-democracy-building/eu-democracy-building-discussion-paper-8.pdf>

- ★ Tocci, N. (2023). *The Resilience of the European Union in the Global Context*. In *The European Union in Global Politics* (pp. 215-234). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003089117-3>

Visi šaltiniai peržiūrėti 2025 m. rugsėjo 15 d.

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

Projekto kodas: KA220-YOU-000286883